

De ce să filosofăm?

Jean-François Lyotard (1924-1998). Filosof francez post-structuralist, cunoscut mai ales pentru influenta lucrare *Condiția postmodernă* (1979), carte care anunță sfârșitul modernității datorită epuizării strategiilor sale de legitimare prin recursul la metanarațiuni.

După obținerea licenței în 1950, a fost timp de zece ani profesor în învățământul secundar, apoi a predat filosofia la mai multe universități franceze și americane. În anii '60 a desfășurat o intensă activitate militantă în jurul revistei *Socialisme ou Barbarie* (împreună cu Claude Lefort, Cornelius Castoriadis etc.)

Opera lui Lyotard tratează o gamă largă de subiecte cu tematică filosofică, dar și politică sau estetică, fiind caracterizată printr-un pronunțat experimentalism stilistic. Filosofia lui trece prin trei mari perioade: fenomenologică – incluzând scrierile de tinerețe – influențată de Husserl (*La phénoménologie*, 1954); libidinală – perioada intermediară – preocupată în special de Marx și Freud (*Dérive à partir de Marx et Freud*, 1973; *Economie libidinale*, 1974), culminând cu lucrările de maturitate și de bătrânețe centrate pe analiza modernității și postmodernității (*Le postmoderne expliqué aux enfants*, 1988; *L'inhumain*, 1988; *Misère de la philosophie*, 2000) .

JEAN-FRANÇOIS LYOTARD

DE CE SĂ FILOSOFĂM?

Traducere în limba română de
Ciprian Mihali și Lelia Marcău

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2013

Colecția Diaphora
Coordonator: Ciprian Mihali

Coperta:
PATRICIA PUȘCAȘ

Copyright © Casa Cărții de Știință 2013 pentru prezenta ediție
Editions PUF, Paris, 2012
Pourquoi philosopher?

Ouvrage publié avec le soutien du Centre national du livre.

Carte publicată cu sprijinul Centrului național al cărții (Paris).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LYOTARD, JEAN-FRANÇOIS

De ce să filosofăm? / Jean-François Lyotard ; trad. în lb. rom. de Ciprian Mihali
și Lelia Marcău. – Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2013

ISBN 978-606-17-0316-6

I. Mihali Ciprian (trad.)

II. Marcău, Lelia (trad.)

1

Editorul le mulțumește lui Dolorès Lyotard și Corinne Enaudeau, precum și echipei de la Biblioteca literară Jacques Doucet (în special lui Marie-Dominique Nobécourt Mutarelli, Conservatoare-șefă), pentru generoasa lor participare la alcătuirea acestei ediții.

CUPRINS

Introducere. Corinne Enaudeau.....	9
1. De ce să dorim?	23
2. Filosofie și origine.....	47
3. Despre cuvântul filosofic	69
4. Despre filosofie și acțiune	95

Introducere

Filosofia nu dorește înțelepciunea sau cunoașterea, ea nu ne învață nici adevăruri, nici felul de a ne purta. Vom spune că se ostenește în a se întreba și ce este ea, în a se întreba ce este, într-o solitudine care nu deranjează pe nimeni. În cel mai bun caz ar putea oferi uneori o idee folositoare pentru dezvoltarea bogățiilor sau pentru visul unui cu totul alt sistem social sau, de ce nu, opiumul metafizic al consolării. Filosofii ar fi acești nebuni guralivi pe care umanitatea i-ar purta cu ea în cursul istoriei sale, fără câștig, dar și fără prea mare pierdere. Ei n-au decât să tot interpreteze lumea, că tot rămân la porțile sale fără s-o poată transforma. Discursul lor poate deci să se întrerupă, să se întoarcă în tăcere, fără ca fața lumii să se schimbe. Cu atât mai mult cu cât el are, în cele din urmă, drept fir conducător un straniu atașament față de pierdere, dorința de a nu pierde pierderea care minează orice activitate umană și o separă de ea însăși, de a nu scăpa din mână penuria a căreia țepușă moartea o înfige în inima vieții. Putem atunci să ne întrebăm în 2012, așa cum o făcea Jean-François Lyotard în 1964, de ce filosofăm. Ce motiv a existat, ce motiv

există încă să filosofăm, s-o luăm de la capăt pentru a ne pierde în hiatusurile sensului, iar asta, de fiecare dată din nou, cu o naivitate regăsită pe care o vom putea-o considera infantilă? Întrebarea pusă poate părea retorică. Ea este autoreferențială, deoarece enunțarea sa dă, de fapt, răspunsul la problema enunțată, și anume că am început deja să filosofăm atunci când ne întrebăm dacă merită să ne mai apucăm de filosofare. Dar e hărăzit limbajului însuși să vorbească pentru a se îngrijora de propria lui întrerupere, tot așa cum e hărăzit vegherii și vieții să dezmință pe viu somnul și moartea cu care stau, întrebătoare, față în față. Și pentru că vorbim, acționăm și trăim sub amenințarea pierderii, nu vom putea ieși din acest cerc în care absența se face prezentă, iar prezența se goleşte prin absență. Căci, ne spune Lyotard, nu suntem atât de stupizi încât să ne batem capul cu un lucru nerostit, cu o plenitudine fără lipsă, cu o noapte fără vise. Vom filosofa așadar doar din cauza faptului că nimeni nu scapă de asta: „adeverim prezența unei lipse prin chiar cuvântul nostru”.

Omul care moare în 1998, lăsând *La Confession d'Augustin* neterminată, nu va fi fost poate preocupat decât de această neîmplinire constitutivă a sensului, care este cuțitul și rana gândirii, arderea sa și obolul său. *Discours, figure* declara că refuză să conchidă, *Diferendul* își întrerupea succesiunea de

paragrafe pentru câteva numere abrupte despre istorie. Fiecare carte a lui Lyotard înscrie disjunția în obiectul său, în scriitura sa, în distanța față de celelalte cărți. Convingerea lui, încă din 1964, este că un grăunte de filosofie nu se poate inocula decât dacă ne lăsăm bântuiți de absență și dacă regăsim paradoxala energie de a-i contamina cu ea și pe alții, de a-i face să audă „legea datoriei”, debitul cu neputință de plătit. Opera va semăna acest grăunte, dar ea va fi fost precedată și însoțită la Lyotard de un învățământ viguros, de un angajament în care a chestiona, a profesa și a milita rămăneau indisociabile. Atenția față de falia, de lipsa de substanțialitate, ca și de semnificație, presupune deja că, mai mult decât lucrurile, ceilalți sunt cei care sparg cuvântul, că prin ei ajunge unitatea să lipsească totalității sociale, că prin ei contrarietatea vine să scindeze unitatea sensului. Fără ei, care amestecă argumentele, care contracarează acțiunile, care dezamăgesc pasiunile, lipsa n-ar ajunge niciodată la real pentru a face din el o lume umană, iar această lume n-ar chema cuvântul să-i reflecteze lipsa, să filosofeze. Dacă nu este vorba totuși decât de a umple un gol, filosofia poate foarte bine să clădească în el o lume non-umană, un vis metafizic armonios. Ea se închide atunci într-un Logos absolut, miraj al unui întreg invizibil ce rămâne, în mod paradoxal, separat de ceea ce unește

el. Ideologia nu este decât asta, după Lyotard, un sistem de idei cu atât mai ușor de profesat cu cât este mai autonom, cu cât a sublimat mai bine lipsa din care s-a ivit, cu cât vorbește mai mult în altă parte, dincolo. Asta e valabil pentru orice metafizică, dar și pentru orice teorie, fie ea marxistă, care vrea să umple cu prea plinul său de sistem spiritele nevolnice. „A se rupe de practică” nu înseamnă a vorbi despre substanță în loc de a urmări revoluția, înseamnă a face din amândouă soluția, a susține că sfârșitul e la început, că sensul își aparține dintotdeauna, că știe ce este și încotro merge. Căci vocea care enunță acest sens nu mai captează acum nimic din despărțirile tăcute în care el se caută totuși. A profesa – cel puțin a profesa filosofia, nu credința și nici știința – nu înseamnă nimic fără întrebările pe care ți le pui și pe care le pui celorlalți, fără acest negoț împărțit al lipsei în care se exersează o „paradoxală putere de pasivitate” – temă recurentă în toată opera lui Lyotard –, puterea de a lăsa lumea să vină la cuvânt, de a te lăsa pe tine să spui ce lipsește realului pentru a fi un tablou și ce lipsește tabloului pentru a fi real.

Lyotard a predat în felul acesta, învățându-i pe studenți și pe auditori că nu vor învăța nimic dacă nu învață să (se) dezvețe, așa cum o spunea încă la Nanterre în 1984 (într-o conferință publicată în *Postmodernul pe înțelesul copiilor*). Dar în 1964, la 40